

Georgiana Lungu-Badea, *Idei și metaidei traductive românești (secolele XVI–XXI)*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2015, 335 p.

Iulia Cosma*

Facultatea de Litere, Istorie și Teologie, Universitatea de Vest, Bd. Vasile Pârvan 4, 300223 Timișoara, România

La nivel academic, istoria traducerii s-a impus ca disciplină începând cu cea de a doua jumătate a secolului al XX-lea, odată cu creșterea interesului pentru traductologie și conștientizarea necesității de a studia cu instrumente științifice adecvate o practică seculară care a contribuit în mod determinant la apariția literaturilor în limbi vernaculare și la constituirea unei culturi europene comune. Cercetări de natură istorică asupra traducerii se pot identifica în lucrările istoricilor limbii literare, ale istoricilor literaturii sau ale comparațiștilor, chiar dacă studierea activității traductive nu a reprezentat obiectivul vizat de aceștia, prioritară fiind mai degrabă obținerea unor argumente valide în susținerea sau combaterea unor ipoteze interpretative referitoare la fenomene de influență lingvistică și literară. Interdisciplinară prin excelență, istoria traducerii a fost pînă de curînd o cenușăreasă a mediului academic, fiindu-i atribuit un rol instrumental. În acest context, apariția celei de-a doua ediții revăzute și adăugite a volumului *Idei și metaidei traductive românești (secolele XVI–XXI)* reprezintă consolidarea unui proces de autodeterminare a unei discipline al cărei studiu poate contribui la o mai bună înțelegere a fenomenelor de influență și interferență lingvistică, literară și culturală. Este vorba de o cercetare traductologică care are drept obiectiv prioritar circumscrierea și ilustrarea unui fenomen complex, cu implicații profunde în evoluția limbii române literare și a literaturii autohtone, prin stabilirea „unei conexiuni explicite între, pe de o parte, preteoriile inductive de traducere, din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, împrumutarea modelelor teoretice occidentale (culturale, istorice etc.) și teoriile lingvistice deductive, iar, pe de altă parte, între ramurile traductologiei: istoria, teoria, practico-teoria, filozofia traducerii” (p. 5). Rezultatele obținute de Georgiana Lungu-Badea își găsesc aplicații multiple, de la formarea viitorilor traducători, pînă la stabilirea

implicită a unor repere deontologice esențiale pentru cercetătorii interesați de studiul istoriei traducerii în limba română. După cum observă însăși autoarea, avem de a face cu o lucrare de sinteză (p. 5), rod al unei activități de cercetare îndelungate și intense, al unei misiuni asumate de clarificare a unor confuzii de natură metalingvistică reperabile în nu puține studii vizînd traducerea în limba română și al intenției de revizuire a unor idei anterioare din perspectiva noilor abordări ale fenomenului traductiv și traductologic: „nu ni se pare superfluu să reamintim că termeni precum *traductiv* ori *traducțional* (Emil Iordache) și *traductologic* nu sînt sinonimi. [...] Între termenii care alcătuiesc clivajul amintit—termeni derivați din dihotomia *practică* vs. (*grosso modo*) *teorie*—se instaurează aceeași diferență care deosebește conceptele de traducere și traductologie” (p. 5–6). Esențială, în acest demers, se dovedește integrarea activității traductive și a reflecției traductologice românești în contextul european. Astfel, Georgiana Lungu-Badea ne oferă o perspectivă nuanțată asupra practicilor traductive și a celor discursive cu referire la activitatea de traducere, înlesnindu-ne accesul la înțelegerea lor prin recursul la dimensiunea diacronică și interculturală. Fiind vorba de cartografierea unui proces dinamic, autoarea își exprimă predilecția față de o paradigmă argumentativă, considerată indispensabilă pentru identificarea și conturarea „liniilor directe ale gândirii pretraductologice din spațiul românesc” (p. 14). Tabla de materii reflectă intenția dialectică și permanentul interes față de ultimele tendințe din cercetarea traductologică, punînd la dispoziția cititorului un studiu „comparativ și contrasto-comparativ” al teoriilor „inductive și empirice de traducere din secolul al XIX-lea, cu o netă înclinație descriptivă și [...] deductive lingvistice (latinismul, purismul, italianismul), predominant normative, al căror obiectiv fundamental constă în exploatarea

* Adresă de corespondență: cosmaiulia.m@gmail.com.

regulilor logice pe care sînt construite faptele lingvistice concrete, aflate la baza formării limbii române” (p. 13). Impresionantul arsenal teoretic nu constituie o structură artificială, ci un suport flexibil pe care se articulează în mod dinamic roadele unui travaliu interpretativ riguros și echilibrat.

Spre deosebire de prima ediție, autoarea a operat modificări la nivelul organizării și denumirii unor capitole, pentru a reda cu și mai mare claritate existența, fie și sub o formă incipientă, a unor lucrări de critica traducerii și a unor încercări de teorie a traducerii integrabile în sfera traductologiei. Astfel, cel de-al doilea capitol este intitulat *Programe de traducere. Perspective pretraductologice românești* (p. 53–109), iar capitolele III–V din prima ediție referitoare la luările de poziție ale lui Kogălniceanu cu privire la traducerile din vremea sa, la rolul dicționarelor în evoluția practicii traductive și implicit a limbi române literare și la activitatea lui Simeon Marcovici devin subcapitolele celui de-al treilea din ediția de față, III, *Precepte de critică a traducerii și de lexicologie*, după cum urmează: III.1, *Traducționita lui Mihail Kogălniceanu. Consecințe în plan literar* (p. 113–123), III.2, *Traducere și dicționare. Rolul dicționarelor în desăvîrșirea limbii și a traducerii* (p. 124–139) și III.3, *Miniportrete de traducători* (p. 140–163). Acesta din urmă aprofundează cel de-al treilea capitol al primei ediții, prin includerea unor sinteze ale activității traductive a lui Dimitrie Cantemir (p. 155–156) și Costache Conachi (p. 157–158) precum și o panoramare a motivațiilor și strategiilor de traducere din secolul al XIX-lea (p. 141–155). Nu se înregistrează diferențe în denumirea primului capitol, I, *Tălmăciri sau răstălmăciri? Începuturi traductive românești (secolele al XV-lea – al XIX-lea)* (p. 25–52) și al patrulea, IV, *Perspective traductologice românești contemporane* (p. 165–211). Indexul traducătorilor din secolul al XIX-lea (p. 218–235), obținut prin prelucrarea datelor din *Repertoriul traducătorilor români de limbă franceză, italiană spaniolă (secolele al XVIII-lea și al XIX-lea). Studii de istoria traducerii (I)*, Editura Universității de Vest, 2006, coordonat de autoare, alături de cele trei anexe (p. 236–305) însumînd texte esențiale pentru înțelegerea factorilor multipli care și-au exercitat influența asupra activității traductive din spațiul românesc (I.1, *Controverse referitoare la înțietatea scrierii cu alfabet latin față de scrierea cu alfabet chirilic*; I.2, *Despre rumân și român*; II, *Cuvîntări despre traducere sec. XVI–XVII*; III, *Cuvîntări pretraductologice*; III.1, *Le Sage, Istoria*

lui Gil-Blas de Santillan; III.2, *Rudolf de Jhering, Lupta pentru drept*; III.3, *Amfilohie Hotiniul, „Prefața” la Gramatica de învățatură a fizicii*; III.4, *Fénelon, Întîmplările lui Telemah, fiul lui Ulise. Traducere de G. Pleșoianu din limba franceză (pagina de titlu)*, 1831; III.5, *A. Delavigne, Manualul de Filosofie. Traducere de A. T. Laurian (pagina de titlu)*; III.6, *Molière, Vicleniile lui Scapin*; III.7, *Voltaire, Henriada*; III.8, *Marmontel, Velisarie. Scriere morală*; III.9, *Halima. T*; III.10, *Victor Hugo, Maria Tudor*) întregesc perspectiva diacronică, fără a îngreuna consultarea volumului. Unul dintre meritele lucrării este tocmai acela de a pune în lumină utilitatea istoriei traducerii în formarea cercetătorilor din domeniul studiilor umaniste. Mottoul ales pentru prezenta ediție, „Munca istoricului, ca orice muncă legată de trecut, nu constă niciodată doar în stabilirea faptelor, ci și în alegerea unora dintre ele ca fiind mai frapante și mai semnificative decît altele, în desemnarea unor relații între ele”, din *Abuzurile memoriei* a lui Tzvetan Todorov, este grăitor cu privire la valorizarea pozitivă a figurii istoricului traducerii, căruia îi revine sarcina dificilă de a media între trecut și prezent, între propria cultură și cultura sursă, fără a-și pierde, pe cît posibil, echilibrul și a risca o supralicitare a anumitor evenimente sau fenomene. Pregătirea interdisciplinară, după cum ne sugerează implicit autoarea prin instrumentele utilizate în cercetare, se dovedește esențială în atingerea acestui obiectiv.

Importanța volumului *Idei și metaidei traductive românești (secolele XVI–XXI)* poate fi pe deplin înțeleasă doar prin raportare la studii asemănătoare din alte spații culturale, precum cele ale lui Jean Delisle pentru Canada, Michel Ballard pentru Franța, Susan Bassnett pentru Anglia sau Anthony Pym pentru Spania. Pentru că, dincolo de a pune la dispoziția unui public specializat sau în curs de specializare în domeniul științelor umaniste un tezaur sintetic și analitic merit să lumineze o perioadă esențială în formarea culturii noastre moderne, Georgiana Lungu-Badea plasează cercetarea traductologică din România într-un context internațional, asigurîndu-i un binemeritat loc în istoria disciplinei prin corelarea etapelor istoriei traducerii românești cu etapele istoriei traducerii universale și demonstrarea faptului că în spațiul românesc „cercetarea pretraductologică incipientă, inductivă (contextualizarea, conceptualizarea, recontextualizarea) se află la baza cercetărilor traductologice actuale” (p. 13).